

СПОМЕНИЦИ
ЗА СРЕДНОВЕКОВНАТА И ПОНОВАТА ИСТОРИЈА НА МАКЕДОНИЈА,
том I, Скопје 1975. изд. Архив на Македонија

Оно је македонском народу силом тешке прошлости наредувано и оспоравано у развијању своје националне науке, културе и умјетности, сада се — у условима слободе — надокнађује упорно али без брзоплетости, у складу са могућностима које су ослобођене од сваке мегаломаније, широко отворено и уз позитивно прожимање и помоћ. Свједочанство такве научне зрелости јесте и овај корпус докумената за средњовековну историју македонског народа.

Као што се из синтетичког предговора Владимира Мошина сазнаје, од године 1960. једна комисија при Државном архиву СР Македоније ради на изради плана и метода публиковања докумената важних за историју Македоније и македонског народа. Пошто је усвојено да се грађа публикује по принципу „фондова“, састављен је план за ове три едиције: 1) Турски документи за историју македонског народа — „сицили“ и „дефтери“ битолског кадилука; 2) „Дипломатски документи“ за историју македонског народа српске, аустријске, енглеске, француске и италијанске провенијенције и 3) Документи о учешћу македонског народа Егејске Македоније у антифашистичком рату 1941 — 1945.

Међутим, средњовековни материјал није уврштен у овај програм. Специфични услови развика македонског народа у средњем вијеку наметнули су да се садржински прошири оквир предвиђене серије докумената, па су се приређивачи одређили за једну едицију под насловом „Споменици за средњовековну и нову историју Македоније“. Сами појам „споменици“ овдје се идентификује са оном категоријом извора која се у историјској методологији квалификују као „преостаци“ — наспрот „предању“. Дакле, оно што по себи садржи свједочанство без намјере да свједочи, а не оно што на овај или онај начин садржи субјективно суђење. Досљедно

овом принципу, у збирку су уврштени споменици свих врста и типова с иманентном улогом свједока прошлости. То је разноврсни дипломатски материјал, законодавни текстови, црквени документи, натписи на црквама и другим грађевинама итд.

Приређивачи ове књиге као збирног дјела су Красимира Илевска, Петар Миљковић — Пепек, Славица Николовска, Нада Ношпал — Нижуљска, Лидија Славева, Константин Петров, Тома Томоски, а као коментатор и главни редактор један од најистакнутијих ћириличких палеографа — Владимир Мошин.

Ова прва књига обухвата документарни материјал који се односи на манастире и цркве у Скопљу и његовој околини, са уводном расправом Томе Томоског о прошлости овога краја у средњем вијеку. Ту су акти манастира св. Ђорђа Скопског, ћелија св. Пегке код Мораме и манастира св. Николе у Скопског Црној Гори, од којих аката се један број односи и на манастир Хиландар. Даље су ктиторски и други записи у манастиру св. Панталејмона у Нерезима, у црквама св. Спаса и св. Архангела у селу Кучевиште, у манастиру краља Марка и у цркви св. Апостола Андрије на Трески, гдје су у натписима сачувани многи фрагменти из старих повеља. Константин Петров дао је општу уводну студију као и краће аналитичке осврте за сваки од ових архитектонских споменика.

У научној обради ове грађе, осим општих коментара и приказа односне цркве или установе, даје се детаљна дипломатичка анализа како сваког појединог текста тако и комплетних цјелина докумената. Уз текстове на горчком, латинском или другом страном језику објављен је паралелни македонски превод. Средњовековни словенски текстови објављени су без превода на савремени језик, с тим што је у уводу такав текст детаљно ко-

ментарисан и њему дат опширни регест.

Како ово издање није намијењено само нучницима историчарима и филолозима, него и ширем кругу читалаца није примијењено у најстрожем смислу дипломатичко-филолошка метода. Текстови су дати у реконструисаној транскрипцији, са рјешењима кратица, иницијала, као и личних имена и имена мјеста, са реконструисаном логичком интерпункцијом без евентуалних спиритуса и акценатских знакова у словенским текстовима, и са подјелом текстова према садржинским одломцима. Осим тога у издању се тачно репро-

дукује оригинални правопис, а посебне особености текста се репродукују у адекватној уводној студији.

Књига има укупно 500 страна, са лијепо изведеним регистрима личних имена, имена мјеста и предметним регистром. Овај корпус грађе, тако богато приређен, представља крупан допринос и значајну подлогу за изучавање средњовјековне историје не само Македоније и македонског народа него и свих сусједних земаља и народа чије су се судбине тада на разне начине дубоко прожимале.

Новак Ражнатовић

СПОМЕНИЦА ВИШЕ ПЕДАГОШКЕ ШКОЛЕ — ПЕДАГОШКЕ АКАДЕМИЈЕ 1947—1972. Никшић, 1975

Крајем 1975. године изашла је из штампе Споменица Више педагошке школе, односно Педагошке академије. Овај значајан зборник радова посвећен је прослави јубилеја — четвртини вијека од оснивања Више педагошке школе (1947) у Цетињу, односно Педагошке академије (1963) у Никшићу, који је прослављен 1973. године (десетогодишњица рада ПА), али је штампан с видним закашњењем. Хронолошки Споменица представља у ствари трећи број **Зборника** радова професора и сарадника Педагошке академије, који излази као њено гласило.

На уводноме мјесту Споменица доноси реферат Душана-Дике Никколића — Поводом 25. годишњице живота и рада Више педагошке школе на Цетињу и Педагошке академије у Никшићу — у коме се говори о друштвено-економским, просвјетним и културним условима у којима је настала ова прва виша школа у историји Црне Горе, као и о њеном успјешном и врло плодном раду, о просвјетном, културном и научном доприносу који је она дала развоју Републике током четврт вијека. Аутор указује да је Виша педагошка школа у Цетињу, на којој је 675 студената стекло диплому наставника, реорганизована и реформирана 1963. године наставивши рад

у Никшићу као Педагошка академија. Академија, са својих 13 катедара и преко 60 професора, предавача више школе и других сарадника у настави, оспособила је за наставу до шк. 1972/73. године 1.197 студената. Ова школа била је значајна основа за развој не само провјете у Црној Гори већ и науке и културе у ширем значењу. Педагошка академија је од конституисања Универзитета у Титограду постала његова чланица, с добром осномом да израсте у наставнички факултет.

Остали прилози, научног и стручног карактера, потичу из пера професора и наставника (бивших и садашњих) Школе. Радови су објављени по наставним и научним областима. О научним питањима из педагогије и социологије пишу: др Радуле Секулић — Интелигенција као компонента вредносне оријентације ученика, др Саво Вукмановић — О првим школама у Црној Гори у доба Петра II Петровића Његоша, Раде Делибашкић — О неким аспектима марксистичког учења и проблему свестране личности; Слободан Вукићевић — О марксистичком и функционалистичком одређивању човјекове личности.

Из области српскохрватског језика и југословенских књижевности штампана су два прилога: Ми-